

Đi đến tận cùng thế giới này không chấm dứt khổ đau

ISSN: 2734-9195 14:10 03/03/2025

"Tận cùng thế giới" không phải là đi tới biên giới vật lý của trái đất hay vũ trụ, mà phải hiểu là sự kết thúc của thế giới kinh nghiệm chủ quan này. Thế giới chấm dứt khi sáu thức không được khởi sinh, không tạo tác, không gây ra các nhân thiện, ác

Phần I. Nội dung từ kinh Tương Ưng bộ, Phần Ba: Năm mươi kinh thứ ba, Chương II: Phẩm thế giới dục công đức, Bài III.

Này các Tỳ-kheo, Ta tuyên bố rằng sự tận cùng thế giới không thể biết, không thể thấy, không thể đạt được bằng cách đi đến tận cùng thế giới. Ta cũng không tuyên bố rằng, này các Tỳ-kheo, sự chấm dứt đau khổ có thể làm được bằng cách đạt đến sự tận cùng thế giới. Nói vậy xong, Thế Tôn từ chỗ ngồi đứng dậy, đi vào tịnh xá.

Rồi các Tỳ-kheo ấy, sau khi Thế Tôn ra đi không bao lâu, khởi lên tư tưởng sau đây: "Này chư Hiền, Thế Tôn sau khi nói lên lời nói vắn tắt này, không phân tích ý nghĩa một cách rộng rãi, từ chỗ ngồi đứng dậy, đã đi vào tịnh xá: "Này các Tỳ-kheo, Ta tuyên bố rằng sự tận cùng thế giới không thể biết, không thể thấy, không thể đạt được bằng cách đi đến tận cùng thế giới. Ta cũng không tuyên bố rằng, này các Tỳ-kheo, sự chấm dứt đau khổ có thể làm được bằng cách đạt đến sự tận cùng thế giới". Lời Thế Tôn tuyên bố vắn tắt này không được phân tích ý nghĩa một cách rộng rãi, ai có thể phân tích ý nghĩa một cách rộng rãi?"

Rồi các Tỳ-kheo ấy lại suy nghĩ như sau: "Tôn giả Ananda được Thế Tôn tán thán, được các bậc đồng Phạm hạnh có trí kính trọng, Tôn giả Ananda có thể phân tích ý nghĩa một cách rộng rãi lời Thế Tôn tuyên bố vắn tắt này. Chúng ta hãy đi đến Tôn giả Ananda; sau khi đến, hãy hỏi Tôn giả Ananda về ý nghĩa này"

Ảnh minh họa, thiết kế bởi AI - Tạp chí Nghiên cứu Phật học

Tôn giả Ananda giải đáp:

Này chư Hiền, do cái gì trong thế giới, người ta tưởng đến thế giới, người ta kiêu mạn về thế giới, đây gọi là thế giới trong giới luật của bậc Thánh. Và này chư Hiền, do cái gì trong thế giới, người ta tưởng đến thế giới, người ta kiêu mạn về thế giới? Do con mắt, này chư Hiền, trong thế giới, người ta tưởng đến thế giới, người ta kiêu mạn về thế giới. Do tai, này chư Hiền... Do mũi, này chư Hiền... Do lưỡi, này chư Hiền.... Do thân, này chư Hiền.... Do ý, này chư Hiền, trong thế giới, người ta tưởng đến thế giới, người ta kiêu mạn về thế giới. Đây gọi là thế giới trong giới luật của bậc Thánh.

Này chư Hiền, sau khi nói lên lời thuyết giảng này một cách văn tắt cho chư Hiền, không phân tích ý nghĩa một cách rộng rãi, Thế Tôn từ chỗ ngồi đứng dậy đã đi vào tịnh xá: "Này các Tỳ-kheo, Ta tuyên bố rằng sự tận cùng thế giới không thể biết, không thể thấy, không thể đạt được bằng cách đi đến tận cùng thế giới. Ta cũng không tuyên bố rằng, này các Tỳ-kheo, sự chấm dứt đau khổ có thể làm được bằng cách không đạt đến sự tận cùng thế giới".

Này chư Hiền, lời tuyên bố văn tắt này của Thế Tôn không được phân tích ý nghĩa một cách rộng rãi, tôi hiểu ý nghĩa một cách rộng rãi như vậy.

Sau khi nghe Tôn giả Ananda giải đáp, các bậc Hiền giả tới Thế Tôn thuật lại và được Thế Tôn đáp:

Hiền trí, này các Tỳ-kheo, là Ananda. Đại tuệ, này các Tỳ-kheo, là Ananda! Này các Tỳ-kheo, nếu các Ông có hỏi Ta về ý nghĩa này, Ta cũng trả lời như vậy, như Ananda đã trả lời. Đây là ý nghĩa của lời nói ấy. Hãy thọ trì như vậy.

Phần II. Luận giải bài kinh

Lời giảng được trích trong bài kinh được chia làm 2 vế:

Vế 1: Không ai có thể thấy, hay hiểu biết trọn vẹn thế giới hữu hình chỉ bằng cách đi đến mọi góc ngách của thế giới này được.

Vế 2: Phật không chủ trương sự chấm dứt khổ đau được thực hiện bằng cách đạt tới tận cùng của thế giới. Một mặt, thế giới là nói về thế giới cấu hình mà con người đang sinh sống. Mặt khác, Tôn giả A nan đề cập tới "thế giới trong giới luật của bậc Thánh". Vế thứ 2 trong lời giảng mới thật sự là ẩn chứa lớp nghĩa để dạy tới đệ tử.

1. Thế giới trong giới luật

Tôn giả A nan có nói rằng *"do cái gì trong thế giới, người ta tưởng đến thế giới, người ta kêu mạn về thế giới, đây gọi là thế giới trong giới luật của bậc Thánh"*. Ý của câu này có nghĩa là giới luật bậc thánh quan niệm thế nào về thế giới, thế giới được hình thành, được tưởng bởi "cái gì". Đó là bởi "căn xúc chạm trần".

Trong giáo pháp và giới luật của bậc Thánh, khái niệm "thế giới" chính là toàn bộ thế giới trải nghiệm chủ quan của mỗi chúng sinh. Thế giới ấy được tạo nên bởi thân ngũ uẩn này, bởi sáu giác quan của con người cùng với đối tượng của chúng, duyên lại với nhau mà khởi ra nhận thức và chấp ngã. Cụ thể: mắt, tai, mũi, lưỡi, thân, ý và các cảnh trần (sắc, thanh, hương, vị, xúc, pháp) tạo nên "thế giới quan" mà mỗi người cảm nhận.

Tôn giả A Nan giảng rõ: Chính do sáu giác quan này mà chúng ta nhận biết và tưởng về "thế giới". Nếu không có mắt để thấy, tai để nghe, v.v... thì sự mô tả cá nhân về "thế giới" đối với một người sẽ không tồn tại. Tại sao lại là "tưởng" về thế giới này mà không phải là thấy rõ. Vì cái này được tưởng từ sự vô minh, không phải chân lý, nếu là chân lý thì tại sao cùng một thứ, có người thì thích, có người thì ghét. Đó là thế giới quan hình thành từ các giác quan cá nhân. Nếu là chân lý, thì phải đúng với mọi người không có sai biệt, cho nên không thể dùng là thấy rõ được, ví như chân lý là vô thường, xảy ra ở mọi thứ hữu vi.

Ngài lần lượt chỉ ra:

Do mắt (nhãn căn) mà chúng sinh tưởng đến thế giới thông qua hình sắc.

Do tai (nhĩ căn) mà tưởng đến thế giới thông qua âm thanh.

Do mũi (tỷ căn) mà tưởng đến thế giới thông qua hương thơm/mùi.

Do lưới (thiệt căn) mà tưởng đến thế giới thông qua vị.

Do thân (thân căn) mà tưởng đến thế giới thông qua xúc chạm.

Do ý (ý căn, tâm trí) mà tưởng đến thế giới thông qua pháp trần, tức các đối tượng của tâm, ý niệm.

Như vậy, thế giới nằm ngay trong phạm vi thân tâm con người, chính là tập hợp toàn bộ những gì ta thấy, nghe, ngửi, nếm, xúc chạm và suy nghĩ. Nói cách khác, "thế giới" bằng mọi trải nghiệm do sáu căn tiếp xúc với sáu trần mà thành.

2. Tận cùng thế giới

"Tận cùng thế giới" không phải là đi tới biên giới vật lý của trái đất hay vũ trụ, mà phải hiểu là sự kết thúc của thế giới kinh nghiệm chủ quan này. Thế giới chấm dứt khi sáu thức không được khởi sinh, không tạo tác, không gây ra các nhân thiện, ác; tức là các nhân duyên tạo nên trải nghiệm cũng chấm dứt. Điều này xảy ra khi hành giả diệt trừ hoàn toàn tham ái, chấp thủ, không còn bị ràng buộc vào bất cứ cảm nhận nào của sáu căn nữa. Lúc đó, mọi khổ đau do "thế giới" mang lại cũng chấm dứt.

Nói cách khác, "đạt đến tận cùng thế giới" chính là đạt đến Niết bàn, trạng thái đoạn diệt mọi tham ái, vô minh, làm cho toàn bộ khổ đau tan biến. Đây là sự chấm dứt thế giới "ngũ uẩn" (danh sắc, thân tâm của một chúng sinh) chứ không phải chấm dứt quả đất hay vũ trụ bên ngoài.

Tại sao du hành khắp thế giới không thể chấm dứt đau khổ?

Bởi vì cho dù có đi khắp bốn phương, đến tận chân trời góc bể, ta vẫn mang theo sáu căn, các thức và sự nắm giữ, tác ý của mình với ngoại cảnh. Ta vẫn đang trải nghiệm thế giới qua các giác quan, nên không thể tìm thấy điểm kết thúc của thế giới ở bên ngoài, chỉ là một vòng luẩn quẩn mà thôi. Thế giới khổ đau nằm ngay trong thân tâm này, nên không ai có thể trốn chạy hay tìm đường ra khỏi khổ đau chỉ bằng cách đi đến một nơi chốn bên ngoài.

Muốn chấm dứt đau khổ thì phải "đi đến tận cùng thế giới" theo nghĩa tuệ giác, tức là phải nhìn thấu và đoạn tận được tác ý tham ái khởi lên trong tâm này. Khi sáu căn không còn bị trói buộc (vì các lậu hoặc đã diệt sạch), thế giới mà chúng sinh thường nhận thức sẽ chấm dứt.

Lời kết

Qua ẩn ý bài kinh, chúng ta cần hiểu rằng thế giới không chỉ là một thực thể khách quan bên ngoài, mà chính là toàn bộ trải nghiệm của con người qua sáu giác quan. Chính vì vậy, sự tận cùng của thế giới không phải là một biên giới vật lý, mà là sự đoạn tận duyên khởi ra tác ý bên trong.

Con đường chân chính không nằm ở sự tìm kiếm bên ngoài, mà ở sự quay về nội quán để thấu suốt thực tướng của các pháp. Bài kinh mang đến một góc nhìn minh triết, dù xuất phát từ niềm tin hay từ sự suy nghiệm cá nhân, mỗi người đều có thể tìm thấy giá trị ứng dụng trong lời dạy này: đó là sự quán chiếu, hiểu rõ chính mình và sống một đời không bị ràng buộc bởi những phù hoa của thế gian.

Trong ánh sáng của trí tuệ, người tu học sẽ không còn truy cầu tận cùng thế giới bên ngoài, mà hướng đến sự giải thoát ngay trong tự thân, nơi mà khổ đau có thể diệt tận, an lạc có thể hiện hữu.

Cư sĩ Phúc Quang

Tài liệu: Kinh Tương ưng bộ, Phần Ba: Năm mươi kinh thứ ba, Chương II: Phẩm thế giới dục công đức, Bài III, Dịch giả: HT. Thích Minh Châu.